

Posudek oponenta disertační práce

Student : Mgr. Jaroslava Hanušová

Název práce: *Kompetence studentů vybraných fakult Univerzity Karlovy k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí*

Školitel: Prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc., Dr. h. c.

Oponent: Doc. MUDr. Jaroslav Zvěřina, CSc.

Vlastní hodnocení

Aktuálnost zvolené problematiky

Pohlavní zneužívání dětí a mládeže je dnes celosvětově velmi frekventované téma, které je v České republice málo diskutováno a v širší veřejnosti často velmi nesprávně nahlíženo. Proto je tato problematika nepochybně velice aktuální.

Stanovené cíle doktorské disertační práce (splnění cílů)

Tři hlavní cíle disertační práce byly nepochybně splněny. Autorka provedla zajímavý průzkum znalostí o zvolené problematice mezi studenty humanistických oborů a doložila na výsledcích závažné nedostatky. Navrhla ohlašované „minimální standardy“, které mohou být základem mezioborové spolupráce. Definovala zde nejčastější nedostatky a specifické zaměření výuky na ně.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci – detailně popsat

Autorka doložila a výsledcích svého výzkumu, že studenti vykazují povážlivé nedostatky ve vědomostech, které se týkají problematiky pohlavního zneužívání dětí, jakož i o způsobech institucionální intervence do těchto případů. Je jistě povážlivé, že z výsledků se největší nedostatky vyskytly u studentů Právnické fakulty. Za alarmující považují praktickou neznalost „Úmluvy práv dítěte“ OSN.

Zajímavé je, že studenti nebyli často schopni správně uvést ani věkovou hranici pro trestný čin pohlavního zneužívání.

Připomínky

1) Autorka správně uvádí, že dohled nad péčí o dítě a jeho výchovou je interdisciplinární oblast, kde je třeba spolupráce odborníků různých oborů. Přesto v práci některé aspekty nejsou dostatečně zohledněny. Nejvíce to platí o trestně právních záležitostech. V uplynulém roce byl podstatně změněn Trestní zákon, a to také ve vztahu k pohlavnímu zneužívání dětí a mládeže. Autorka tyto změny nekomentuje.

2) V různých pasážích práce se málo rozlišují různé věkové kategorie obětí pohlavního zneužívání. Děti před pubertou, v pubertě a v dospívání (do 18 let) mají zcela rozdílnou viktimologii, a také jiné složení pachatelů.

3) Formulace „zkušebních otázek“, předkládaných v dotazníku není v práci více diskutována. Některé se zdají problematické. Na příklad otázka 8 (s.35) kde se tvrdí, že nejsprávnější je „oběť vyjmout“ z rodiny, kde bylo zneužíváno. Takto kategoricky to tvrdit nelze, protože často bývá „vyjmut“ pachatel a jindy je to zneužívání na štěstí jen jednorázovou zkušeností. Také pojem „kvartální prevence“ není širší veřejnosti znám.

4) Opakovaně se v práci předpokládají „změny legislativy“, ale není uvedeno jaké a v jakém směru. Navrhuje autorka změny v Občanském zákoníku, v Trestním zákoníku, a jaké? Na s.74 se zmiňuje dětská pornografie, ale chybí zmínka o recentní trestnosti držení této.

5) Nejsou diskutovány některé problémy, zejména ty, které vychází z partnerských konfliktů a manželských konfliktů (domácí násilí a jeho řešení, neúplná rodina jako rizikový faktor, účelová nepravdivá obvinění, manipulace dítětem jako instrumentem v partnerských konfliktech).

6) U následků CSA na s. 94 se myslím málo uvádí rizika předčasných sexuálních zkušeností, nižší sebeúcty (častá prostituce, drogy, alkohol), a to samozřejmě zejména u případů prolongovaného zneužívání v pubertě a dospívání.

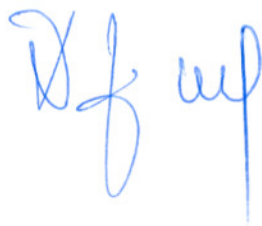
7) Také děti a dospívající mohou být sami pachateli sexuálních deliktů. Představuje to specifickou problematiku, která by mohla být zmíněna.

ZÁVĚR (doporučení k obhajobě a návrh na udělení Ph.D. ve vědním oboru..., nedoporučení, resp. přepracování):

Práce svou kvalitou i úrovní zpracování splňuje kritéria, kladené na doktorskou dizertaci. Doporučuji proto, aby kandidátce byla udělena hodnost Ph.D.

Místo vypracování a datum: Praha 10.8.2009

Podpis:

Posudek oponenta disertační práce

Student: Mgr. Jaroslava Hanušová

Název práce: *Kompetence studentů vybraných fakult Univerzity Karlovy k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí*

Školitel: Prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc., dr.h.c.

Oponent: Doc. MUDr. Karel Dohnal, CSc.

Vlastní hodnocení

Aktuálnost zvolené problematiky

Práce je příspěvkem k řešení závažných společenských problémů týkající se násilí na dětech. Aby ochrana dětí před násilím, v případě předložené práce sexuálního zneužívání byla efektivní, je nutné sestavovat multidisciplinární týmy z řady odborníků. Jedná se zejména o lékaře, psychology, sociální pracovníky, pedagogy a právníky. I když je ČR již dvě desítky let signatářem Úmluvy o právech dítěte, stále nelze považovat dosavadní stav za optimální. V současné době byla rozhodnutím vlády ustanovena expertní skupina při MPSV pro přípravu Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Autorka se díky svým dlouholetým aktivitám a získaným zkušenostem v této oblasti rozhodla přispět ke zlepšení dané situace. Po zhodnocení úrovně znalostí budoucích odborníků je připraven studijní materiál „Minimální standardy znalostí syndromu sexuálního zneužívání dětí pro studenty pregraduálního studia“.

Stanovené cíle doktorské disertační práce (splnění cílů)

Stěžejním úkolem práce je odpovědět na otázku, jak jsou studenti vybraných fakult připraveni řešit problematiku syndromu sexuálního zneužívání dětí ve své budoucí praxi.

Díličními cíli pak jsou

- analýza znalostí sy CSA – sexuálního zneužívání dětí a určit silné i slabé stránky výuky této problematiky
- navrhnout „Minimální standardy znalostí sy CSA pro studenty pregraduálního studia vybraných fakult na Univerzitě Karlově v Praze.
- Vytvořit specifikace pro výuku sy CSA u zkoumaných studijních oborů na podkladě získaných slabých stránek

Stanovené cíle byly splněny v plném rozsahu.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci – detailně popsat

Výsledky šetření mezi studenty 5. ročníků lékařských fakult, Právnické fakulty, Pedagogické fakulty, Fakulty filozofické a Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze jasně ukázaly, že odborná příprava není na patřičné úrovni. To se týká zejména schopnosti komunikovat s dalšími odborníky, znát své i jejich místo v řešení problematiky sy CSA. Chybí jednoznačně ucelená informace o interdisciplinární spolupráci, která by umožnila řešení zejména urgentních případů.

Autorka provedla opravdu detailní rozbor znalostí studentů jednotlivých fakult a připravila aktuální informační materiál „Minimální standardy znalostí sy CSA“. Zde jsou obsaženy informace, které jsou nezbytné pro každého zainteresovaného odborníka při řešení dané problematiky. Respektovány jsou výsledky dotazníkové studie mezi studenty jednotlivých fakult, v materiálu je upozorněno, na které kapitoly je nutno se na jednotlivých fakultách více zaměřit, neboť doposud je jim zřejmě věnována ve výuce nedostatečná pozornost. Identifikaci slabých stránek prostřednictvím tématických okruhů považuji za stěžejní část práce, neboť umožnila připravit takový studijní materiál (Minimální standardy...), který lze použít při výuce na všech zmíněných typech škol a zároveň respektovat jejich specifika. Závažným zjištěním bylo zejména to, že by studenti některých fakult v rámci svých kompetencí byli svým postupem schopni dítě poškodit, např. systémové týrání, či se dokonce sami dopustit trestného činu.

Připomínky

K práci mám jedinou připomínku, která se týká sběru dat. U šestiletých studijních oborů mohli být odpovědi na dotazníkovou akci ovlivněny tím, že předmět, ve kterém je sy CSA zařazen, nebyl v době sběru dat ještě přednášen. Nemyslím si, že tato skutečnost mohla významně výsledky ovlivnit. Navíc, podle vlastních zkušeností vím, že tato problematika bývá přednášena ve více předmětech.

ZÁVĚR (doporučení k obhajobě a návrh na udělení PhD. ve vědním oboru..., nedoporučení, resp. přepracování):

Studentka osvědčila schopnost samostatné vědecké práce. Ve své práci dokázala pojmout daný problém v celé šíři a respektovat jeho multidisciplinární charakter. Zde uplatnila své dlouholeté zkušenosti, potvrzené i bohatou publikační aktivitou. Velmi kvalitní je i teoretická část práce obsahující informace o sy CSA.

Práci považuji za vynikající, studentka nejen upozornila na nedostatky v přípravě budoucích odborníků na řešení problematiky sy CSA, ale zároveň připravila konkrétní nástroj k zlepšení současného stavu.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji udělení PhD. v daném vědním oboru.

Místo vypracování a datum: Praha 26.8.2009

Podpis:

Posudek oponenta disertační práce

Student: Mgr. Jaroslava Hanušová

Název práce: Kompetence studentů vybraných fakult Univerzity Karlovy k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí

Školitel: Prof. MUDr. Miloš Velemínský, CSc., dr. h. c.

Oponent: doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta)

Aktuálnost zvolené problematiky

Autorka se ve své práci zabývá problematikou prevence syndromu sexuálního zneužívání dětí. Upozorňuje na souvislost dané problematiky s rozvojem informačních technologií, které na jedné straně hrají významnou roli v oblasti osvěty a prevence týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, včetně syndromu sexuálně zneužívaného dítěte (syndrom CSA), z druhé strany jsou však zdrojem (hlavně internet) materiálů „uspokojujících“ či k trestné činnosti „motivujících“ psychicky narušené osoby a také ovšem zdrojem peněz (viz oblast komerčního sexuálního zneužívání dětí, zejména dětská pornografie).

Přes poměrně masivní osvětu, úsilí a angažovanost vládních i nevládních organizací v oblasti prevence a řešení syndromu sexuálně zneužívaného dítěte se ukazuje o jak hluboký, frekventovaný, závažný a obtížně řešitelný problém se jedná. „Normální člověk“, běžný a navíc neinformovaný občan si často nedovede vůbec představit, jakým praktikám a jakému utrpení jsou vystaveny malé, lehce manipulovatelné, zstrašitelné, a tudíž bezbranné děti. Z důvodu ochrany svého duševního zdraví si lidé kolikrát zakazují uvažovat a přemýšlet o těchto krutostech, odmítají si připustit existenci tohoto fenoménu.

V této souvislosti si dovoluji kratičkou poznámku, která se týká mé zkušenosti se studenty Univerzity Karlovy v Praze – Pedagogické fakulty. Opakovaně zaznamenávám reakce svých studentů, kteří mají za úkol prostudovat dnes již klasickou publikaci „Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě“ (Dunovský, Dytrych, Matějček a kol., 1995), jak je od studia této problematiky odrazuje krutá realita, tj. autentické příběhy a zejména fotografie týraných dětí. Řada studentů tvrdí, že je „drsné“ obrázky a příběhy, ze kterých mrazí, odrazují od studia syndromu CAN.

Na problematiku sexuálního zneužívání dětí lze nahlížet jak z pohledu různých vědních disciplín (pediatrie, sociální pediatrie, psychologie, sociologie, sociální práce, pedagogika), tak z pohledu institucí, do jejichž kompetence tato problematika spadá (ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničních věcí). Jedná se tedy o velice komplexní a složitou problematiku, kterou si autorka vytkla jako téma své práce.

Disertační práce Jaroslavy Hanušové nabízí zajímavý přístup k problematice syndromu sexuálně zneužívaného dítěte. Jedná se jak o významný a inspirativní pohled na syndrom CSA, tak o realistický přístup ve smyslu jeho prevence.

Disertační práce čítá 126 textových stran. Sestává z úvodu, pěti hlavních kapitol, závěru, seznamu použitých zdrojů, přehledu klíčových slov, seznamu zkratek a seznamu příloh. Celkový rozsah příloh je 50 stránek. Bibliografie obsahuje bohatou českou i zahraniční (převážně anglicky psanou) odbornou literaturu.

Autorka je až na výjimky (příloha č. 3 – případová studie a příklad činnosti sociálního pracovníka) korektní v citacích a v odkazování na prameny. Zvláštní způsob odkazování na jediný pramen se týká přílohy č. 3, konkrétně části, ve které autorka popisuje historické etapy vývoje poznání dětí a dětství. Celá tato část je výtahem z publikace „Sociální pediatrie“ (Dunovský a kol., 1999). Bylo by proto přehlednější toto zmínit hned v úvodu historického exkurzu.

Stanovené cíle doktorské disertační práce (splnění cílů)

Disertační práce obsahuje explicitně formulovaný jeden hlavní cíl, kterým je „zjistit připravenost vybraných budoucích odborníků (studentů pátých ročníků) k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí“. Jedná se o studenty vybraných fakult Univerzity Karlovy v Praze. Kromě ústředního cíle si autorka stanovila tři dílčí cíle: a) realizovat u studentů na vybraných fakultách UK rámcovou analýzu znalostí syndromu sexuálního zneužívání dětí a detekovat silné a slabé stránky výuky v této oblasti, b) navrhnout „minimální standardy znalostí syndromu CSA“ pro studenty pregraduálního studia těch studijních oborů, jejichž absolventi se spolupodílejí na interdisciplinárním řešení dané problematiky, c) vytvořit specifikace pro výuku syndromu CSA u zkoumaných studijních oborů.

Autorce se vytčené (výše jmenované) cíle disertační práce podařilo splnit. V jejich vytýčení a naplnění, jakož i ve výběru tématu, jeho uchopení a vypracování materiálů vážících se k výuce („osvětě“) syndromu CSA na relevantních fakultách, spatřuji největší přínos disertační práce.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci

Autorka se snaží v rámci své disertační práce zohlednit a rozpracovat všeobecně přijímaný požadavek multidisciplinární spolupráce mezi odbornými pracovníky v oblasti syndromu CSA. Vyšla z předpokladu, že „pokud chceme být v ochraně dětí před násilím, v tomto případě sexuálním zneužíváním, úspěšní, je nezbytné sestavovat multidisciplinární týmy z odborníků, kteří jsou na to připravováni, nejlépe již v rámci pregraduálního studia.“ (s. 9 – 10)

Přínos její práce, resp. jejího návrhu spočívá v tom, že výše zmíněný předpoklad nevztahuje pouze na „tradiční řešitele“ syndromu CSA, ale zaměřuje se i na pracovníky jiných profesí, zejména pedagogy. Jsou to totiž právě pedagogové (učitelé, vychovatelé), kteří stojí v první linii dotyku (kontaktu) s dětmi, a mají tak šanci odhalit vzniklý problém, přivolat adekvátní pomoc a podílet se na prevenci a řešení daného problému.

Konkrétním přínosem (výstupem, poznatkem) je realizace výzkumného šetření, které odhalilo, resp. naznačilo úroveň znalostí, orientaci a připravenost studentů vysokých škol (vybraných fakult UK v Praze) v rámci problematiky syndromu CSA. Podle

autorčiných zjištění je oblast vzdělávání, která se týká prevence a řešení syndromu CSA, všech odborníků (vysokoškolských studentů na vybraných fakultách UK v Praze) pouze okrajová, což se projevuje v nedostatečném rozsahu informací, kterými studenti disponují. Podle autorky je pravděpodobným důvodem tohoto nevyhovujícího stavu názor či domněnka, že potřebné informace získá příslušný odborník ve chvíli, kdy se touto problematikou začne zabývat.

Toto šetření se stalo odrazovým můstkem pro další významný výstup disertační práce, totiž vypracování „minimálních standardů znalostí syndromu CSA“ pro studenty pregraduálního studia těch studijních oborů (lékařství, sociální práce, právo, učitelství), jejichž absolventi se spolupodílejí, resp. by se mohli či měli spolupodílet na interdisciplinárním řešení dané problematiky. Autorka navíc už „standard minimálních znalostí“ opakovaně ověřovala na Univerzitě Karlově v Praze - Pedagogické fakultě. Standard upravený pro výuku zdravotnických pracovníků již publikovala v knize „Základní ošetrovatelská péče v pediatrii“. V současné době je využíván v rámci výuky na 3. lékařské fakultě UK v Praze.

V neposlední řadě je důležitým výstupem disertační práce porovnání znalostí studentů z jednotlivých fakult UK v Praze. Toto srovnání umožnilo vytvořit specifikace pro výuku syndromu CSA u zkoumaných studijních oborů, a to především na podkladě zjištěných slabých stránek (a podle promyšleného klíče jejich výběru) v oblasti znalostí studentů týkajících se syndromu CSA.

Cenným výstupem je rovněž návrh multidisciplinárního plánu spolupráce ve zkoumané oblasti, který je součástí „standardu minimálních znalostí“.

Výzkumné šetření naznačilo, že znalosti studentů v oblasti syndromu CSA nejsou dostačující. Týká se to především znalostí, které se váží k ohlašovací povinnosti při zjištění skutečnosti svědčících o výskytu CSA a k nutnosti neprodleně vyjmout oběť sexuálního zneužívání z prostředí, kde dochází k násilí. Ukázalo se také, že studenti nejsou ke konci studia dostatečně seznámeni s povinnostmi, které se týkají v dané oblasti platné legislativy. Překvapivým výsledkem výzkumného šetření - v negativním slova smyslu - je zkrácená představa některých studentů o osobách, které provádějí sociální šetření. Zhruba pětina studentů je totiž přesvědčena, že sociální šetření vykonává policie. Toto zjištění je nepřímým důkazem, že relativně velká část studentů si neuvědomuje, jaké jsou role jednotlivých aktérů multidisciplinární spolupráce.

Z výzkumného šetření (konkrétně z odpovědí na otevřené otázky v rámci třetí části dotazníku) rovněž vyplynulo, že studenti dobře odpovídají na otázky, které vycházely z jejich studijního oboru na příslušných fakultách. Výrazně se to projevilo např. u studentů lékařské fakulty, kteří postrádají multidisciplinární náhled, když na otázky odpovídali úzce v medicínském duchu (pojetí).

Připomínky

Ze stylu autorky je cítit zaujetí danou tematikou. Na druhé straně mám dojem, že autorku tak trochu „tlačil“ čas, protože některé části její práce jsou nedotažené, nedostatečně rozpracované, či dokonce chybějící. Autorce jakoby se nedostávalo času „dotáhnout“ zajímavou problematiku a nadějně uchopenou práci do konce. Svědčí o tom mj. následující skutečnosti.

Některé formulace, věty či pasáže jsou „nedotažené“ (s. 12: „Avšak i sexuální zneužití chlapců je stále více chápáno jako fenomén.“) nebo nesrozumitelné (s. 13: „Weiss

Podle „Allena jsou...“), nepřehledné (s. 33: začátek odstavce pod tabulkou č. 8) či zmatené (s. 30: „Otázky v odpovědích...“).

Práce obsahuje některé nedostatky, které se týkají přehlednosti (čtenář se např. hůře orientuje v odkazování na různé části dotazníku – s. 30) a neuvodnění některých kapitol či podkapitol (1.3.2; 2.4.3; 2.4.6; 2.4.8; 4.5.2). Některé kapitoly či podkapitoly jsou zakončeny pouhým popisem tabulek, nikoli opatřeny nějakou interpretací, vysvětlením dat nebo stručným shrnutím (2.4.1; 2.4.3), jiné zase obsahují pouhý odkaz na přílohy (2.4.2). Disertační práce tak výrazně ztrácí na čtivosti, vytrácí se základní orientační linie.

V práci najdeme rovněž řadu překlepů (např.: s. 11, 54, 64, 77, příloha č. 3), zvláštního časování, resp. skloňování (s. 38: „neodpověděli 5 respondenti“), vynechaných písmen (s. 13) a slov (s. 30).

Autorka občas používá příliš velké množství odkazů v rámci poznámkového aparátu. Také forma odkazování je poněkud nepřehledná (např. s. 98: 1), 18), 19), 26), 27), 51), 52), 61), 62), 63), 65), 67), 74)).

Připomínky k teoretické části:

Teoretická část je poměrně subtilní. Přestože na zúžení této části práce autorka upozorňuje (s. 10) a navzdory její bohaté publikační činnosti, v rámci které se věnuje problematice syndromu CSA šířeji i z teoretické pozice, vědecká práce by měla být poněkud vyváženější co do části teoretické a praktické.

Pokud autorka v úvodu (s. 9) hovoří o změnách, na které její disertační práce navazuje, měla by je explicitně popsat a zdůvodnit.

Není mi jasné, o co opírá autorka své tvrzení (úvodní souvětí) z podkapitoly 1.4 (s. 21). Proč je z výše uvedených skutečností, jak píše, zřejmé, že „výskyt jevu syndromu CSA v populaci je vyšší než si společnost běžně uvědomuje“? (s. 21)

Připomínky k výzkumné části:

V práci postrádám formulování vědeckého problému. Ten by měl být jednoznačně formulován ve formě otázky, na kterou je možné jasně odpovědět. Transformace hlavního cíle disertační práce do formy otázky („Jaká je připravenost vybraných studentů pátých ročníků Univerzity Karlovy v Praze k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí?“) by sice mohla být považována za formulaci problému, musela by však být dále konkretizována a rozpracována do formulací dílčích podproblémů.

Když hovoří autorka v souvislosti s realizovaným předvýzkumem (s. 25) o provedení potřebných úprav, bylo by vhodné tyto úpravy a zkušenosti z předvýzkumu popsat a komentovat.

Autorka se ve výzkumné části opírá o nejfrekventovanější metodu zjišťování údajů - dotazník. Dotazníkové šetření, kterému předcházela teoretická analýza dané problematiky, bylo realizováno technikou Computer Aided Web Interviewing, která využívá internet při sběru dat. Kromě tradičních předností dotazníkového šetření realizovaného tímto elektronickým způsobem (včetně snadného zpracování dat) má však tento typ sběru dat přinejmenším dvě velká úskalí. Tím prvním, kterého je si autorka dobře vědoma, je obvykle nízká návratnost (činila 35 %). Druhým, o kterém se autorka nezmiňuje, je záležitost s autenticitou respondenta. V tomto typu sběru dat si

nikdy nemůžeme být jisti, zda vyplnění jednoho dotazníku není kolektivním dílem několika studentů (jejich kamarádů, rodičů, známých či kolegů z koleje) či zda si respondenti nevyhledali nějaké informace na internetu, což se vzhledem k formulaci některých položek (otázek) v dotazníku tak trochu nabízí (např. při definování některých odborných termínů). Pokud se týká poměrně nízké návratnosti dotazníků (35 %), je otázka, zda je možné činit větší (zobecnující) závěry na základě relativně malého vzorku respondentů.

Stanovení výběrového souboru, volba studijních programů a oborů, jakož i uskutečnění předvýzkumu jinak svědčí o snaze autorky přistoupit k řešení problematice korektním způsobem.

Jako problematické či diskutabilní se jeví rozhodnutí autorky vztahující se ke třetí části dotazníku, kdy vynechaná (nevyplněná) položka (odpověď) byla autorkou ohodnocena na pětistupňové škále stupněm nedostatečně. Pokud nebyl respondent elektronickým systémem upozorněn, že zapomněl vyplnit (zpracovat) danou položku, nevidím k takovému kroku důvod. V případě vynechané položky by se mělo přihlídnout k tomu, že respondent (možná) jednoduše odmítl na určité typy dotazů či pokynů reagovat.

Další z připomínek se týká čtvrté části dotazníku, jejímž úkolem bylo podle autorky „zjistit možné postoje studentů k současné problematice syndromu CSA.“ (s. 65) Pomineme-li poněkud neobratnou formulaci o zjišťování postojů studentů, je škoda, že studenti nebyli „přinuceni“ samostatně a „svobodně“ přemýšlet o možnostech změn v práci s obětí nebo pachatelem syndromu CSA. Respondentům byla totiž nejprve předložena nabídka řady možností (řešení, změn) a jejich úkol spočíval ve výběru z těchto nabízených možností.

Některé dotazníkové položky mají návodný charakter (např.: „Oběti sexuálního zneužívání se vždy záměrně chovají tak, že vyprovokují pachatele. ANO x NE“; „Existuje k Úmluvě o právech dítěte nějaký Opční protokol, který by se zabýval problematikou sexuálního zneužívání dětí?“).

Občas autorka zaměňuje otázky za položky (s. 35: „otázka č. 11“). Nesouhlasí údaje vážící se k otázce č. 5 ze s. 35 s údaji v tabulce č. 9 na s. 37.

Řada informací uvedených na s. 56 - 58 již zazněla a zde se pouze tyto informace opakují.

Další připomínky uvádím pouze formou otázek:

Jak mohla autorka vyhodnocovat, resp. převádět na „známky“ vyplněné položky č. 2 a č. 4 v rámci třetí části dotazníku, když položky neobsahují informaci o počtu žádaných „příkladů“ (s. 30)?

Proč se na s. 37 mluví o „třetí variantě“, když předtím není uvedena zmínka o variantě první a druhé?

Proč je text na s. 56 – 59 (až po část 3.3) vydáván za diskusi?

Proč autorka v příloze č. 2 uvádí věkové rozložení respondentů, když s touto charakteristikou v disertační práci nijak nepracuje?

Připomínky ke statistické části:

Problematická je statistická část disertační práce. Není dostatečně vysvětleno, jak na sebe jednotlivé části statistické analýzy navazují a samotné použití statistických metod je v některých případech nejasné.

Na základě čeho např. autorka tvrdí, že stanovené hypotézy byly potvrzeny (s. 57), když např. na s. 50 konstatuje (ve vztahu k II. části dotazníku), že se „na 5 % hladině významnosti nepodařilo prokázat, že by mezi znalostmi o dané problematice a typem fakulty existovala závislost.“? Obdobně je tomu na s. 53. V případě III. části dotazníku se naopak podařilo závislost prokázat.

Na základě čeho dále autorka konstatuje (s. 57), že byla potvrzena hypotéza „b“ (o nedostatečně známých možnostech prevence sexuálního zneužívání dětí)?

Jaký význam má tabulka č. 41 a její obsah (s. 48)? V textu jsem na tuto tabulku nenašel odkaz a navíc k tabulce není připojen žádný výklad a interpretace. Symbol „ni“, použitý v popisu posledního sloupce tabulky, by bylo vhodné vysvětlit. Jedná se sice o standardní označení absolutních četností, ale vzhledem k tomu, že autorka vysvětluje ve zbylé části statistické analýzy všechny základní symboly, měla by je vysvětlit i zde. Dále symbol „xi“ v posledním sloupci označuje pravděpodobně totéž, co symbol „Xi“ v prvním sloupci. Kapitálkami se ve statistice běžně (ale ne vždy) označuje náhodná veličina.

Jak je možné, že v tabulce č. 41 autorka pracuje s 2513 respondenty, ale na dalších stránkách při testování hypotéz používá jen počty 192 (druhá část dotazníku) a 149 (třetí část dotazníku) respondentů? Má snad na mysli absolutní četností počet odpovědí, které byly „oznámkovány“ 1 – 5? Pokud ano, potom nemůže na s. 47 (dole) hovořit např. o 1036 respondentech, kteří získali výbornou.

Proč autorka po ověřování vztahu mezi znalostmi dané problematiky a typem fakulty pomocí chí kvadrátu přistoupila k analýze rozptylu? V práci tento postup není vysvětlen. Není také vůbec jasné, jaká je „přidaná hodnota“ druhé metody. Při použití obou metod (chí-kvadrát test a analýza rozptylu) byli do jedné skupiny sloučeni studenti se známkou 1, 2 a 3; do druhé skupiny byli sloučeni studenti se známkou 4 a 5. Sloučení studentů do těchto skupin bylo nutné pro splnění předpokladu (dostatečné množství pozorování ve všech okénkách tabulky) první použité metody (chí-kvadrát test). Tato metoda byla aplikována korektně. Otázkou je, k jakému závěru by autorka došla, kdyby toto sloučení, při kterém dochází ke ztrátě informace a které je diskutabilní („jedničkáři“ a „trojkaři“ jsou v jedné skupině), nebylo provedeno a pracovalo se s původními známkami 1, 2, 3, 4 a 5. Jako druhou metodu ověření závislosti mezi typem fakulty a znalostmi bych proto doporučoval pracovat s původními známkami a provést např. porovnání třech průměrných známek (průměrná známka na PedF, LF a ostatních školách). Dále by bylo vhodné uvést popisné statistiky známek u každé z fakult - tabulku četností jednotlivých známek a průměrnou známku, popř. grafické porovnání četností jednotlivých známek (sloupcový graf), což autorka částečně činí na s. 47.

Nejen že tedy není jasná „přidaná hodnota“ druhé použité metody (analýza rozptylu), není také jasný komentář k prezentovaným tabulkám. Z jakého důvodu autorka píše o mediánu v souvislosti s analýzou rozptylu?

Ke statistické části, která působí poněkud zmatečným dojmem, se váží další otázky. Jaké veličiny má autorka na mysli (část 2.4.6), když hovoří o výběrových směrodatných odchylkách? O jaké směrodatné odchylky se jedná? V celé statistické analýze hovoří autorka o známkách. V případě směrodatných odchylek však uvádí čísla, např. 14 (pro

LF) a 13 (pro PedF). Je zcela nemožné, aby se jednalo o směrodatné odchyly známek (největší směrodatnou odchytku známek při velikosti souboru 200 lze dosáhnout v případě, kdy polovina souboru, tj. 100 lidí, má známku 5 a druhá polovina souboru má známku 1; v takovém případě je směrodatná odchytky rovna přibližně 2).

Závěr práce je velmi stručný (cca 1 stránka). Není „vyvrcholením“ disertace a je příliš obecný.

Shrnutí:

Disertační práce Mgr. Jaroslavy Hanušové se zabývá aktuálním a velmi citlivým problémem - sexuálním zneužíváním dětí. Autorka se zaměřila na zjišťování jednoho z aspektů účinné prevence, totiž na úroveň informací, kterými disponují vysokoškolští studenti - budoucí odborníci podílející se na systému ochrany dětí - krátce před ukončením svého studia. V této souvislosti se potvrdil vstupní předpoklad autorky, podle kterého nejsou studenti v rámci svých oborů dostatečně seznamováni s principy multidisciplinární spolupráce a nedostává se jim ucelených informací o problematice syndromu CSA. Přestože se toto konstatování týká všech zkoumaných oborů, úroveň vzdělávání v problematice syndromu CSA se mezi jednotlivými fakultami liší.

Nedostatečná úroveň znalostí dané problematiky je bezpochyby jedním z faktorů, které způsobují komunikační problémy mezi institucemi při řešení případů syndromu CSA. Lze jenom souhlasit se závěrem autorky, že „znalosti, kterými studenti disponují, často neumožňují včasnou a účinnou diagnostiku vznikajícího sociálního selhání.“ (s. 115) Dalším či doprovodným efektem je potom podle mínění autorky „stav, kdy se odborník sám v systému ztrácí, nezná kompetence jednotlivých aktérů a v rozhodné chvíli není schopen vzniklou situaci sám řešit, nebo nalézt pro řešení krize odpovídajícího odborného partnera.“ (s. 115 – 116)

Pohled autorky na danou problematiku a zejména doporučované možnosti jejího praktického řešení, včetně vypracovaného „minimálního standardu“, je obohacující a realistický. Bohužel, výše uvedené připomínky a doporučení poměrně výrazně snižují celkové vyznění disertační práce.

Otázky do diskuse:

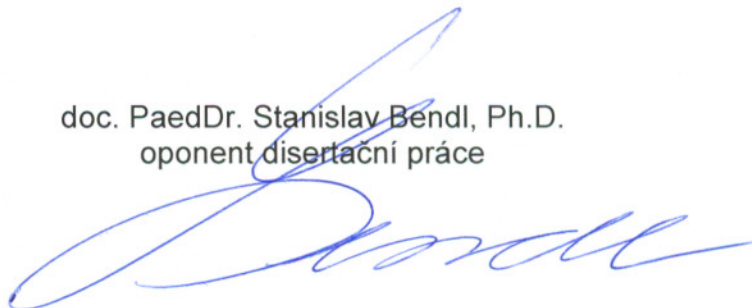
- 1) Co znamená termín nekónická populace? (s. 12)
- 2) Jak je možné, že v tabulce č. 41 autorka pracuje s 2513 respondenty, ale na dalších stránkách při testování hypotéz používá jen údaje 192 (druhá část dotazníku) a 149 (třetí část dotazníku) respondentů?
- 3) Na základě čeho autorka tvrdí, že stanovené hypotézy byly potvrzeny (s. 57), když např. na s. 50 konstatuje (ve vztahu k II. části dotazníku), že se „na 5 % hladině významnosti nepodařilo prokázat, že by mezi znalostmi o dané problematice a typem fakulty existovala závislost.“?
- 4) Jak autorka rozumí pojmu kompetence ve vztahu k syndromu CSA?

- 5) Jak je to se zákonnými opatřeními proti sexuálnímu kontaktu z pozice autority (s. 94)? Jedná se v případě sousloví „z pozice autority“ o oficiální, tj. zavedený termín? Pokud ne, tj. pokud trestní zákon takový termín nezná, kdo je „autorem“ sousloví a co se přesně v tomto případě míní slovem autorita (osoba starší 15 let?, 18 let?, moc?, nátlak silnějšího?...)?
- 6) Z jakých materiálů byly čerpány (převzaty) příběhy z Linky bezpečí a Orgánu sociálně právní ochrany dětí? (viz „Minimální standardy znalostí syndromu CSA“)

ZÁVĚR:

Předloženou **disertační práci** přes výše uvedené připomínky **doporučuji k obhajobě.**

doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.
oponent disertační práce

V Praze dne 25. srpna 2009